

מעשה אבות סימן לבנים – גלות יון בארץ ישראל

וישב תשפ"ב סדר שלום רב –

בספורנו ריש הפרשה עה"פ אלה תולדות יעקב אומר דבר מעניין אבל בלי הסבר, הוא מחלק את קורות ימי יעקב – מאז שנהיה ליעקב אבינו, אבי האומה, לשני חלקים, (א) מאז שיצא מבית אביו, שזה כמו קורות אבותינו בגלות ראשון; (ב) מאז שחזר אל ארץ מגורי אביו היו קורותיו כמו שקרה לנו בבית שני וחורבנו וגלותו, וגאולתו לקץ הימין, ע"כ. והיינו שהספורנו כאן הולך בעקבות חז"ל שיעקב הוא אבי הגלות, שאברהם ויצחק חיו בא"י והם האבות של זמני הגאולה של כלל ישראל כשהיו בא"י איש תחת גפנו ואיש תחת תאנתו, ואילו יעקב חי רוב ימיו מחוץ לארץ ישראל, והוא האב המסמל את חיי כלל ישראל בזמן הגלות, אלא שהספורנו מחדש שהיו שתי תקופות של גלות ליעקב, ולפי דבריו מאז שחזר יעקב לא"י מתחילה תקופה חדשה, דעשרים שנה שהיה בבית חרן זה כמו הגלות של בבל, אבל מאז שחזר לא"י זה דומה לתקופה כמו שאנחנו חזרנו לא"י מגלות בבל, שזה תקופת בית שני, וחורבן הבית ע"י אדום, וזה כעין הרעיון של מעשה אבות סימן לבנים, כלומר שמה שאירע לאבות זה נתן את הכח לבניהם אחריהם לעמוד באותן הנסיגות, וכן להיפך שבמה שנכשלו האבות נכשלו הבנים, ואמנם הספורנו לא מגלה להדיא את ההשוואה, אבל הדבר הראשון שבא לראש הוא הקשר של שנאת חנם שאמרו חז"ל שבית שני חרב מחמתו, שזה הכניס אותם לגלות, וזה מה שקרה בין יוסף ואחיו שלכן נכנסו לגלות מצרים. ולפ"ד נבין היטב מה שהתקין לחטא השבטים במכירת יוסף הוצרך לבא ע"י התנאים הקדושים שחיו בתקופת בית שני ובזמן חורבנו, שהם היו גלגולים של השבטים, והגרא"ו בקובץ מאמרים [מעשה אבות סימן לבנים אות ז'] מציג שכל עלילות הדם שסבלו מהם היהודים מאז חורבן בית שני, שזה פלא שהרי שקר אין לו רגלים ואין לזה אפילו קורטוב של אמת, אבל זה הכל נובע מעלילת הדם הראשונה של ויקחו את כתונת יוסף וישחטו שעיר עזים ויטבלו את הכתנת בדם כו' הכר נא הכתנת בנך היא אם לא, ויש הרבה להאריך בזה.

אמנם כל זה הוא בקשר למש"כ הספורנו בסוף דבריו – חורבנו וגלותו, אבל מקודם לזה לשונו הוא "כמו שקרה לנו בבית שני" ואח"כ מוסיף וחורבנו וגלותו, ואח"כ וגאולתו, הרי שיש כאן שלשה תקופות, מה שאירע בזמן שבית שני קיים, ואח"כ החורבן והגלות, ואח"כ הגאולה, והנה הגאולה עדיין אנו מצפים לה, ואנחנו עדיין בתוך החורבן, אבל מקודם לזה היה תקופה של "מה שאירע בבית שני", וזה היה קודם החורבן, וא"כ איזה גלות שייכת בא"י, ובהכרח שכוונתו לגלות יון, שהיא היתה בא"י, ולזה הוא מדמה שהתקופה שמאז שחזר יעקב לא"י היא דומה לתקופה שחזרו בני ישראל מבבל שהיא הגלות הראשון וחזרו לא"י, אבל עכ"פ זה נחשב לגלות – ומכיון שאנו על סף יו"ט של חנוכה, יותר מחצי כסלו כבר עבר ופרח, יש לנו הזדמנות לבאר את כוונת הספורנו לגבי גלות יון, שהמצב של יעקב לאחר שחזר לארץ ישראל הוא דומה למצב של כלל ישראל בזמן גלות יון, אבל הספורנו לא מבאר לנו את המשך הדברים והתקשרותן. ונחזי ונראה:

וישב יעקב בארץ מגורי אביו, פסוק זה צריך ביאור מה קמ"ל, וכמו שהקשה האוה"ח, הלא כבר כתוב בפרשת וישלח [לו–כז] ויבא יעקב אל יצחק אביו ממרא קרית הארבע היא חברון אשר גר שם אברהם ויצחק, הרי שאין כאן כל חדש, ומן הסתם זה הוקשה לרש"י שלכן הביא את מאמר חז"ל ביקש יעקב לישב בשלוה קצף עליו רוגזו של יוסף, והיינו שלדעת רש"י עיקר החידוש בפסוק זה הוא תיבת וישב, שזה לא כתוב מקודם, אבל זה דברי אגדה וכמש"כ רש"י בעצמו, ובאמת דברי רש"י אלו הם על פסוק ב', ששם בא רש"י ליישב מדוע כתוב אלה תולדות יעקב יוסף, שהרי היו ליעקב עוד תולדות, ולכן פירש מה שפירש, אבל עדיין פשוטו של מקרא תמוה.

אבל מסביר הרמב"ן, וכן רב"ח, וכן אוה"ח, שזה המשך מהפסוק האחרון בסוף פרשת וישלח אלה אלופי אדום למשבתם בארץ אחוזתם הוא עשו אבי אדום, כלומר הארץ שלקחו להם לאחוזת עולם, זה לשון אחוזה, והיינו שזה שייך לעשו. אבל מצד שני יעקב ישב בארץ מגורי אביו, והיינו שהארץ לא היתה שלו אלא עדיין של כנען, אלא שהוא היה גר שם. ועיקר הנקודה היא "כי הם בוחרים לגור בארץ הנבחרת" שתמוה מה החידוש בזה, וכי היכן יגורו, ומה רע בא"י, ולכן מוסיף הרמב"ן "שנתקיים בהם כי גר יהיה זרעך בארץ לא להם – ולא בעשו", כי עשו גר בארץ שהוא שלו לאחוזת עולם, וממילא לא נתקיים בהם בארץ לא להם, אבל ביעקב זה נתקיים, "כי ביעקב לבדו יקרא להם זרע". ומבואר כאן דבר גדול, שבזה שעשו גר בשעיר ואילו יעקב גר בארץ ישראל, ממילא נתקיים בזרע יעקב גזירת כי גר יהיה זרעך בארץ לא להם. ונמצא שע"ז נודע שזרע אברהם הוא זרע יעקב ולא זרע עשו, שהרי בכה"ב נאמר לאברהם שרק זרעך יהיה בארץ לא להם, וזה לא אירע לעשו, ובהכרח שרק ביעקב לבדו יקרא להם זרע.

והנה יש להסביר הדבר, דלכאורה לשון הכתוב שאמר ה' לא"א בכרית בין הבתרים הוא כי גר יהיה זרעך בארץ לא להם ועבדום וענו אותם ארבע מאות שנה, וא"כ מה זה שייך לאיפה שגרו יעקב ועשו, שהרי בודאי לא ענו ולא עבדו אותם כשהיו בארץ ישראל. והנה לכאורה הכוונה כמו שביאר הרמב"ן את הפסוק הזה בפרשת לך לך שהוא מקרא מסורס, והיינו שלא יהיה עבודה ועינוי של ארבע מאות שנה אלא שיהיו גרים בארץ לא להם ארבע מאות שנה, ולא פירש כמה ימי העבדות והעינוי, והמשיך הרמב"ן וענין הכתוב אע"פ שאני אומר לך ולזרעך נתתי את הארץ הזאת, ידוע תדע כי טרם נתתי אותה להם יהיו גרים בארץ לא להם ארבע מאות שנה וגם יעבדו וענו אותם. ולפ"ז זמן ארבע מאות שנה מתחיל מזמן ברית בה"ב, ובחלק מהזמן הזה יגורו בארץ לא להם. אבל לכאורה מה הפשט שיגורו בארץ לא להם, הלא הם גרים בארץ ישראל חלק גדול מהזמן, וזה הארץ שלהם, ולזה מגלה הרמב"ן כאן שארץ ישראל לא היתה שלהם, אלא שיעקב גר בה כמו אורח וגר, וממילא נתקיים בהם הנבואה של ברית בה"ב, אבל בעשו זה לא היה יכול להיות שייך, כי עשו גר באחוזת עולם.

ולפ"ז כוונת הרמב"ן במש"כ שהם בוחרים לגור בארץ הנבחרת, אין הפשט שהם בחרו לגור בא"י, אלא שהם בחרו להחשיב את עצמם כמו גרים אע"פ שהם היו בארץ

הנבחרת, כלומר הם ידעו שהבטיח הקב"ה את א"י לזרע אברהם, וידעו שזה יהיה שלהם ביום אחד, אלא שהם בחרו להחשיב את עצמם כמו גרים ואורחים, ומדוע זה? בכדי שיתקיים בהם הארבע מאות שנה של ארץ לא להם.

וביאור הדבר היא שגלות תלויה במקבל, שכל זמן שחשבו את עצמם לגולים במה שאין להם ארץ מיוחדת שהיא שלהם, או שהם יושבים בארץ טמאה, יצאו בזה ידי חובת גלות, דהרי הרגישו את עצמם בגלות, ובזה בחר יעקב – בארץ מגורי אביו, וזה גדלות האבות, שאף שהארץ היתה שלהם, אבל הם הרגישו את עצמם כגרים בבית שלהם, וזה גדלות עצומה.

וכן עשה אברהם כשאמר לבני חת גר ותושב אנכי עמכם, כלומר אף שהיה נשיא אלקים, מ"מ החשיב את עצמו כגר, וכן יצחק הוצרך למו"מ ודו"ד עם אבימלך אודות באר המים, והם סתמו את הבורות אף שהיה זה ארצו וזה היה ידוע לאוה"ע, אבל האבות בדוקא התנהגו כגולים. והסביר באמת ליעקב שזה הפשט בגמ' ר"ה י"א קול דודי הנה זה בא מדלג על ההרים בזכות אבות מקפץ על הגבעות בזכות אמהות, והיינו שהקב"ה דילג על הארבע מאות שנה משום האבות, ולכאורה ממ"נ איך הותר לו לדלג אם הבטיח ארבע מאות שנה, ואם יכול לדלג מדוע הוא צריך את האבות? אבל מכיון שהכל תלוי במקבל, והאבות קבלו על עצמם גלות אע"פ שזה היה קשה מאד בשבילם, ולכן בזכות האבות היה הקב"ה יכול לדלג על הארבע מאות שנה שלא יהיו עבודה ועינוי של ארבע מאות שנה אלא שיהיו בארץ לא להם.

וזה מסביר לנו מדוע הפסוק בפרשת לך לך כתוב מסורס, והרמב"ן הביא שמצינו בתורה עוד פסוקים מסורסים, אבל בודאי יש טעם בכל אחד, ולפ"ז י"ל שהוא משום שהדבר לא ידוע, כלומר הוא תלוי בבחירת האבות, שאם הם ירגישו את עצמם כאילו הם בגלות ממילא הארבע מאות שנה יכול להתחיל מעכשיו, ואז העבודות והעינוי יהיה פחות הרבה, אבל אם האבות לא יקבלו על עצמם עול גלות, ממילא ה"ארץ לא להם" תהיה ארץ מצרים, וא"כ אז השעבוד לא יתחיל עד שירדו למצרים, ואז גם יעבדו ויענו אותם עוד הרבה יותר זמן, ולכן זה הכל בזכות הגדלות של האבות.

ולפ"ז מבואר למה כתוב ארץ לא להם ולא כתוב ארץ מצרים או איזה ארץ מסוימת, וגם לשון ארץ לא להם הוא לשון מסוכן, דהל"ל כי גר יהיה זרעך בארץ זרה, בארץ אחרת, בארץ אויביהם כמש"כ בבחוקת, אבל לפ"ז י"ל דמרמז שהם יהיו בארץ ישראל, אלא שבזמן הזה הארץ לא תהיה שלהם, כלומר ארץ שאינה בבעלותם, אבל עדיין היא ארץ השייכת להם, אלא שהיא לא שלהם עכשיו [וזה כעין לשון הגמ' זה לפי שאינו שלו וזה לפי שאינו ברשותו].

ולפ"ז יש להבין את מחלוקת רועי לוט ורועי אברהם לפי מדרש חז"ל שהביא רש"י בפרשת לך לך, דרועי לוט היו מרעין בהמותיהם בשדות אחרים, ורועי אברהם היו מוכיחין אותם על הגזל, והיינו משום שרועי לוט סברו שאין זה גזל שהרי הארץ ניתנה לאברהם ואין לו בנים ולכן לוט יורשו, אבל

אברהם טען שאין הוא אלא גר זר בארץ ואין לו שום זכות, ואף שיהיה לו בעתיד אבל עכשיו הוא גר, כי הוא מוכרח להיות גר כי בלי זה לא יתקיים בארץ לא להם, ולכן מעיד הפסוק והכנעני והפרזי אז ישב בארץ, כלומר זה לא ארץ אברהם, זה ארץ הכנעני והפרזי, ואברהם אינו אלא אורח וגר, ולכן הקפיד כ"כ אברהם על רועי לוט, שלכאורה מה איכפת לו שלוט גזול מהכנעני וכמש"כ רש"י, וכי פחד מגזל עכו"ם, והלא איכא למ"ד דגזל עכו"ם מותר מה"ת, וכעיי"ש ברמב"ן שדחה פירש"י, אבל לפ"ז מובן היטב, דאין זה מחמת גזל, אלא מחמת הדאגה לקיים גזרת ברית בה"ב.

ואפשר שזה היה עיקר הקפידא של יעקב על שמעון ולוי שהרגו את שכם, שלפי פשוטו חשש כמו שאמר שנאספו עלי והכוני ונשמדתי אני וביתי, אבל תמוה שיחשוש יעקב מזה לאחר שהבטיח לו הקב"ה שישמור עליו, וגם מה זה שענו שמעון ולוי הכזונה יעשה את אחותינו, דאם חשש שישמידו אותו א"כ לא מובנת תשובתם כלל, וכן הקשה בספורנו ואוה"ח ויישבו באופנים שונים, אבל אפשר שבעיקר חשש יעקב שבניו כבר לא מרגישים שהם בגלות, כי מי שבגולה לא מעז להסתכן במלחמה עם עיר שלמה כמו שכם ולהרוג את כל תושביה במרמה, הם כמעט מראים שכאילו הם תושבי הארץ והם גרים פה, ולכן אמר יעקב עכרתם אותי להבאישי ביושב הארץ ככנעני ופרזי, והיינו כמו שהדגישה התורה בימי אברהם שהוכיח את לוט משום שהארץ שייכת לכנעני ופרזי, כלומר אנחנו רק גרים בארץ אבל לא בעלי בתים עליה, לזה אומר יעקב להם את אותו הלשון להבאישי ביושב הארץ ככנעני ופרזי, כלומר מה שאתם עשיתם זה מראה כאילו אתם חושבים את עצמכם כבעלי הארץ ההיא, וממילא אנחנו נאבד את מעמדנו בתור גולים בארץ ישראל ונצטרך לגלות למקום אחר, כפי שאכן אירע, שהשבטים התחילו להרגיש את עצמם כבני ארץ ישראל וכאילו זה מקומם השייך להם וממילא איבדו את הרגשת הגלות, ולכן באמת התחילה שעבוד מצרים¹.

ואמנם כאשר ענו לו שמעון ולוי הכזונה יעשה את אחותינו זה הניח דעתו, ולכאורה איך זה מיישב את הסכנה של ונאספו עלי והכוני ונשמדתי אני וביתי, אבל באמת עיקר חששו של יעקב היה שלא ירגישו את עצמם כתושבי הארץ כנ"ל, ולכן הסתפק בתשובתם שמכיון שאם לא יעשו כלום אז הרי יצא שדינה היא כזונה, ממילא מה שאנחנו יצאנו להגן על כבודה אין זה כאילו אנו מרגישים את עצמנו כאדוני הארץ, אלא פשוט זה דבר מובן מאליה שאפילו מהגר יש לו זכויות להגן על כבוד האדם הבסיסי הזה, ולכן מה שעשינו זה לא בתור בעלי הארץ אלא בתור מגינים על כבוד אורח פשוט, וזה לא מעלה אותנו מהגלות שאנו נמצאים בו. ואכן הסתפק יעקב בתשובתם זו.

ולפ"ז יש להבין לשון הפסוק בפרשת וארא אל אברהם אל יצחק ואל יעקב, ופירש"י אל האבות, וגם הקמותי את ברייתי אתם לתת להם את ארץ כנען את ארץ מגוריהם אשר גרו בה, וזה לשון תמוה שמה שהוסיף בזה ואיך זה מגדל את האבות, וכן הקשה באוה"ח, ותירץ שנתכוין לומר כי הגרות

פה היו מתחננים בגויי הארץ ומתעריבים עמהם אבל במצרים לא יקרה זה, כי לא יוכלו המצרים לאכול את העברים לחם ובכך יהיו לגוי נבדל כאו"ל שהיו ישראל מצויינים שם, עכ"ל.

¹ עיין ספורנו פרשת ויגש שפירש מה שאמר ה' ליעקב אל תירא מרדה מצרימה כי לגוי גדול אשימך שם, ופירש כי אמנם אם היו בניך יושבים

כבר התחילה מימי האבות, ונפק"מ להתחיל המנין מזמן האבות, אבל לא ביאר ענין "אשר גרו בה", אבל ברבינו בחיי בפרשת וישב מפרש שהכונה היא שהאבות היו גרים בארץ ולא בעלי בתים עליה, וא"כ מובן היטב מה שמשבח הקב"ה את האבות ע"י שבת – שזה היה ארץ מגוריהם, כל זה היה רק משום שהם גרו בה, כלומר שהם הסתכלו על עצמם כאילו הם רק גרים בה, וזה כפל הלשון.

ולפ"ז מובן מדוע התחיל השעבוד במצרים דוקא מלידת יצחק כמש"כ רש"י בלך לך [טו-יג], והיינו משום שבשלמא אברהם שנולד בעבר הנהר, והוא היה מהגר, ממילא אפשר להבין שבשבילו אין זה נסיון כ"כ גדול להרגיש את עצמו כגר, אבל יצחק שנולד בארץ, ואעפ"כ עליו להרגיש את עצמו כגר בארץ מולדתו, זה נסיון גדול מאד, ואעפ"כ גם יצחק חשב את עצמו כגר, והרי זה קשה מאד שבבילו להרגיש את עצמו כגר, ולפיכך משנולד יצחק התחיל מנין הגלות. ובשביל יעקב זה עוד יותר קשה שהוא כבר דור שני בארץ.

ולפ"ז ביאר רבינו בחיי בפרשת לך לך שזה לשון הכתוב ודור רביעי ישובו הנה, ולא כתוב יבואו הנה, כי הם שבים למקום שהיו שם כל השנים, כי האבות התגוררו בארץ ישראל.

והנה נאמר לאברהם בברית בין הבתרים ואתה תבוא אל אבותיך בשלום תקבר בשיבה טובה, ופירש"י ולא תראה כל אלה, כלומר כאילו אין לאברהם שום שייכות לגזירת בה"ב בכלל, והתקיפו הרמב"ן וז"ל ואינו נכון כפי פירושו שגר יהיה זרעך משיהיה לך זרע ומשנולד יצחק נאמר בו ויגר אברהם בארץ פלשתים ויגר יצחק בגרר א"כ גם הוא בכלל הגזרה וכו', והרי הרמב"ן לשיטתו שהשקפת האבות שהם גרים בארץ ישראל רק בתור מגוריהם אבל לא בתור אדוני הארץ, זה מה שמנע את הגלות המרה.

אלא שעדיין אין אנו יודעין היטב מדוע באמת היה צריך להיות כן, כלומר שהאבות יתגוררו בארץ ישראל, המקום שלהם, אבל ירגישו שם כגולים, שנמצא שזה כל היסוד של נבואת בה"ב שנאמר לאברהם שאף שהארץ היא שלו וניתנת לזרעו, מ"מ זה יקח עד דור רביעי שישובו הנה, ובודאי היה יכול ה' לסדר שא"י תהיה של האבות מיד, ולא מובנת היטב ההשקפה של סדר זה, כי אם באמת לא היתה א"י מוכנת עד דור רביעי, א"כ מדוע היא כבר ניתנה לאברהם וליצחק וליעקב – הרי הקב"ה היה יכול ליתנה עד הדור הרביעי? מדוע הוצרכו האבות להיות במצב כזה?

אבל ביאור הדבר הוא שמצב הגירות של האבות בא"י היה בגדר מעשה אבות סימן לבנים הוא שידע ידע הקב"ה שהרעיון הזה של גר יהיה זרעך בארץ לא להם, שיכול להיות גם בא"י, זה לא רק בימי האבות, זה יכול להיות הרבה פעמים בזמן תקופת ישראל אפילו כשהם בארץ ישראל, יהודים יכולים להיות בגלות אצל יהודים, וזה גלות יותר קשה ויותר מעמיקה, זה יכול לבוא משנאת התורה מאלו שצריכים להכיר אותה ולאהוב אותה, ולכן השנאה והמרירות שלהם יותר גדולה ויותר מכאיבה, כידוע ומפורסם. ולכן שם הקב"ה את האבות במצב כזה שהארץ שייכת להם, אבל למעשה זה מצב של הכנעני והפריזי אז יושב בארץ, הם שולטים במדינה, התרבות המשטר והמשפט הוא שלהם, אבל אבותינו הקדושים הראו לנו

את הדרך שאפשר לגור בא"י, בסביבה עוינת של הכנעני והפריזי, ואעפ"כ לא ללמוד ממעשיהם, להשאר מובדל וברור כיהודי בלי להטמעות עם גויי הארץ, להתחתן אתם וללמוד ממעשיהם. והעצה לזה הוא להרגיש את הגלות אפילו בבית, זה לא המקום שלי, כלומר כפי שהמקום הוא עכשיו, עם מעשה ארץ כנען המתועבים, עם השחיתות של העמים האלה, אנחנו לא מתחברים להם ולא לומדים מהם, אנחנו נשארים כמיעוט אצל הרוב החילוני, ואנחנו נשארים נאמנים לזהות היהודית ולהתנהגות היהודית, וזה ככה אף שזה ארצי ומולדתי.

וכל זה נכלל בדברי הספורנו שהתחלנו בו, כי בזמן בית שני גלו בגלות יון, אבל שלא כמו השלשה גלויות האחרות, אצל גלות יון לא הוגלו לחו"ל, שבשלמא בבל ופרס ורומא הלא הוגלו לחו"ל ופשוט שזה גלות, אבל גלות יון הלא היה בארץ ישראל ומה שייך לקרוא לזה גלות? ומכאן כנ"ל, שגלות לא תלוי באיזה ארץ נמצאים, אפשר גלות בא"י ואפשר גאולה בחו"ל, אפשר לחיות בארץ ישראל ולהרגיש את עצמו כגולה, ולכן כאשר חשך העולם והתחילו היונים להשכיח תורה מישראל, ממילא נחשב זה כגלות, גלות בארץ ישראל, והכח להלחם נגד היונים הוא הכח שנטעו האבות בכלל ישראל בארץ ישראל עוד קודם מתן תורה, שגם אז היינו בארץ ישראל והיינו בסכנת טמיעה עם האומות. וזה לא היה גלות דוקא עם יון של אוה"ע, אלא יון של מתוויני ישראל, הצדוקים ותלמידיהם, אלו שבסופו של דבר נהפכו לנוצרים אבל בתקופה ההיא הם היו עדיין יהודים, אבל יהודים שלחמו נגד התורה וזה היה מלחמת יהודה המכבי להפיץ את אור התורה בארץ ישראל.

ובאמת כך היה כל ימי בית שני, שרוב הפעמים שלטו הצדוקים בעם, ורוב המלכים היו מהצדוקים, והם רדפו את חכמי ישראל, והרגו מהם הרבה פעמים, והפרושים היו בגלות אצל הצדוקים, אבל אעפ"כ אז היה הזמן שנתגלה לעולם התורה שבע"פ, שלא היתה נחלת העם עד הזמן של בית שני, שרק ע"י זה החזקנו מעמד בגלות אצל יהודים. ובאמת כן הוא עד היום זה, שאנחנו מיעוט שומרי תורה בתוך רוב חילוני.

ולכן גלות יון דמתה לחשך, וחשך על פני תהום אומרים חז"ל שזה מרמז על גלות יון שהחשיכה את עיניהם של ישראל, והביאור הוא שחשך הוא לאו דוקא מחוץ לבית שלך או מחוץ למדינה שלך במקום שאינו ידוע לך, אלא שאפשר להיות בבית במקום שידוע לך כל מבואותיו, אבל אעפ"כ אם זה יהיה חשך מצרים שאי אפשר לראות ולא לזוז, הרי זה כמו שהאדם נמצא בגלות, כלומר כאילו הוא לא בבית שלו, הוא בבית שלו אבל הוא בבית הסוהר בבית שלו, ולכן קצת מן האור דוחה הרבה מן החושך, כי כאשר מדליקים נר אחד, רק קצת אור, ממילא יוצא האדם מאפילה לאור גדול, כי בעצם הוא מכיר את המקום, זה לא מקום זר אצלו, אלא שבחשך גמור הוא לא יכול למצוא, אבל קצת אור מספיק להראות לו היכן הוא שייך. ולכן מספיק נר אחד קטן מעיקר הדין בכל לילה מחנוכה, כי ברגע שיש אור קטן, שוב אין חושך, ומכיון שאנו נמצאים בבית אפשר לנו למצוא את הדרך.

ובאמת עוד יותר מזה, כי לא רק שגלות וגאולה לא תלוי במקום, אלא החילוק בין גלות וגאולה זה מנוחת הנפש וישוב הדעת, כאשר האדם נמצא במצב של גאולה הוא יכול לנוח, הוא מרוכז, הוא מתיישב בדעתו ויש לו זמן לכל דבר

ועושה כל דבר בהצלחה, אבל כאשר האדם אין לו מנוחה והוא תמיד טרוד, ותמיד דואג על העתיד, הוא לא חי בהווה, אין לו שלות הנפש, הגוף שלו הוא כאן אבל הנשמה שלו בגלות, כי גאולה פירושה מנוחה, וגלות פירושה ובגדים האלה לא תרגיע ולא יהיה מנוח לכף רגלך ונתן ה' לך שם לב רגז וכליון עינים ודאבון נפש, והיו חייך תלויים לך מנגד ופחדת לילה ויוםם ולא תאמין בחיך, בבקר תאמר מי יתן ערב ובערב תאמר מי יתן בקר מפחד לבבך אשר תפחד וממראה עיניך אשר תראה, הרי שגלות מתוארת בתורה כאשר האדם אינו יכול להיות רגוע, וזה בודאי אפשר גם בהיות בבית בארץ ישראל, אבל כאשר יש חושך אז מפחד, וכשהוא מפחד אינו יכול להיות רגוע, וממילא לא יהיה מנוח לכף רגלך.

ובחז"ל [שמו"ר כ"ו א'] על הפסוק באיוב לא שלותי ולא שקטתי ולא נחתי ויבוא רוגז, ודרשו רבותינו לא שלותי מבבל, ולא שקטתי ממדי, ולא נחתי מיון, ויבא רוגז באדום, והיינו שגלות יון הוא חסרון במנוחה, כלומר זה בארץ ישראל אבל החיים היו בלי מנוחה, וכשאין לאדם מנוחה הוא לא חי, החיים שלו תמיד על איזה קריסים, ואי אפשר לו לחיות, וזה

רצו יון שלא תהיה לנו מנוחה בא"י ע"י עבודת הבורא, שזה לא מספיק בשבילנו, שאנו צריכים את תרבות יון בשביל לספק אותנו, שהחינוך בבתי ספר שלנו לא מספיק טוב ואנו צריכים ליפיותו של יפת בכדי להשלים את חיינו, ולכן החשיכו את עיניהם של ישראל, והיינו שהם לא אמרו שתורת ה' היא לא טובה, שבודאי לא התנגדו לתורה, אלא שהם סברו שזה לא מספיק לספק את האדם ולהשלים אותו, וזה גרם לציבור להרגיש חוסר מנוחה וסיפוק, ועל ידי זה התייזנו, כלומר חפשו סיפוק ומנוחה בתרבות יון, אבל כאשר מצאו את פך השמן אז הרגישו שהקב"ה לא עזב אותם, והם יכולים למצוא סיפוק רוחני אפילו במעט אור, האור הקטן הזה שדלק שמנה ימים ע"פ נס הראה להם שיש להם בהמ"ק ויש להם תורה אור ויש להם מנוחה בארץ ישראל, ועל ידי סילוק החשך באו לידי מנוחת הנפש, ונגמרה גלות יון, הגיעו למנוחה.

ולכן נקרא החג הזה חנוכה, מלבד ענין חינוך הבית, נרמז בזה חנו כ"ה, חנו הוא השורש של מנוחה, הגיעו למקום מנוחה, וממילא נגמרה הגלות.